

HISTÒRIA DE RECICLATGE

ENTREVISTA A SOLEDAT SANS

Responsable del taller de plàstica municipal Carrau Blau

Soledat Sans és la fundadora i responsable del Taller de Plàstica Municipal Carrau Blau de Sant Just Desvern. Hi ha treballat des de 1980, en activitats en horari de fora escola i amb infants d'entre 4 i 15 anys. En el taller es desenvolupen activitats artístiques de tota mena –escultura, pintura, collage...- sovint a partir de materials reciclats i d'origen natural.

Des de fa anys al taller de plàstica municipal que dirigeixes, Carrau Blau, els infants treballen amb materials reciclats. Com va sorgir aquest interès pel reciclatge?

De fet, la meva preocupació pel reciclatge va sorgir fins i tot abans de la fundació del Taller. Va ser l'any 1979, quan al meu poble, Sant Just Desvern, es va fer una manifestació que es va convertir en una festa ecològica per demanar que es netegés el riu Llobregat, que s'alliberés de tanta brutícia. Tot va començar quan una veïna em va dur a una reunió a l'Ateneu, on em vaig assabentar del projecte de fer un riu Llobregat amb totes les deixalles i ho vàrem fer. Vaig treballar amb els infants, que amb bosses i figures de paper van construir el riu. El "cap" del riu estava fet amb llaunes, tetrabricks i altres materials, i tots els nens i nenes disfressats de peixos es van col·locar sota el riu per portar-lo fins a la plaça de l'Ajuntament. A la plaça es va fer una gran festa ecològica amb l'aigua com a protagonista.

El riu Llobregat va ser la meva presentació plàstica al poble i va servir per demanar-li al primer Ajuntament democràtic, juntament amb la companya Marta Balada professora de plàstica a l'Institut de Sant Just, la possibilitat de realitzar el primer curs d'estiu que s'havia fet mai al municipi. El curset d'estiu es va fer a Can Ginestar, i d'allà va sorgir la idea de presentar un projecte a l'Ajuntament per tal de poder crear un taller de plàstica que funcionés tot l'any.

El taller es va obrir el 1980 a Can Ginestar...

Sí, dins d'aquest mateix recinte, l'Ajuntament ens va deixar un local on la Marta i jo, el setembre de 1980, vam engregar amb il·lusió un projecte experimental, al taller de plàstica Carrau Blau, amb el repte de sintetitzar amb rigor i en primer lloc el coneixement i l'atenció al món dels infants, així com també la percepció de l'art i de l'entorn. Configurant un projecte educatiu que s'ha anat revisant i estructurant fins al moment actual i on des de l'inici hi figura l'objectiu de participar activament i projectar les nostres experiències en les festes i actes culturals del municipi. Fet aquest últim, que en un principi ja va generar la utilització del reciclatge simplement com un manera de recollir materials per fer instal·lacions i poder estalviar despeses. Però també, i de mica en mica, ens proporcionava poder inventar i crear a partir de nous projectes, tot enriquint substancialment el procés i els resultats.

HISTÒRIA DE RECICLATGE

És com un estímul a la creativitat dels infants alhora que una introducció en el món del reciclatge

És cert, una part important del treball permet implicar els infants en la utilització del reciclatge, tant pel que pertoca a l'experimentació de formes i textures, com per la seva participació en les instal·lacions en l'espai, on moltes vegades, gràcies en aquests materials, tot és possible. Surten del format clàssic del dibuix sobre paper i es troben amb un joc engrescador on gran i petit són un nou estímul que il·lusiona i motiva. Sembla que entrin en una nova dimensió i se senten amos de mig món. Així, els infants aprenen que no tot s'acaba comprant i que han pogut gaudir i fer coses meravelloses amb material de rebuig. És com una educació intensiva d'uns valors que es contraposen a la societat de consum i que si bé per adults i pels infants aprofitar coses representa en si mateix un valor, el fet de recrear-les tot aprenent, gaudint i comunicant, és sens dubte un privilegi.

I de l'educació dels sentits...

L'ús dels materials no habituals per fer projectes concrets implica que els infants a més de mirar i observar, els poden tocar, manipular, percebre amb tot el cos, embolicar-s'hi, distingir per tacte la seva pesada compacitat o la subtil volatilitat d'un sac de plomes blanques. Enfonsar la mà esporuguits i amb els ulls clucs dins d'una bossa de papers trinxats o bé prémer en compte una closca d'ou dins del fang tou. Aprendre que els test de ceràmica per reciclar es pot trencar en dos i no en mil trossos si es coordina el moviment del braç donant-li la justa potència. Fent silenci es pot escoltar el grinyolar d'un paper al arrugar-se i el so acompassat d'unes llavors d'acàcia. Sovint són recursos molt senzills que el mestre tan sols ha de saber posar en valor. Escoltant, els infants n'aprendran d'altres i sorgiran invents inversemblants. Les olors es poden pintar i també es poden provocar portant farigola. Recordo quan dibuixàvem el fum blanc dins del taller i el fognonet elèctric fregint gambes per pintar d'olor, per tal de contraposar-la amb el toc suau d'una colònia de nadó. El tacte lliscós d'un calamar i el punxós d'un card de carxofera. El projecte Cézanne tant ple de recursos i troballes que es mereixia voltar l'obra dels infants amb pomes fresques per tal que la seva aroma es barrejés amb els colors. En un taller de plàstica l'educació dels sentits no sé si ben bé es pot dir que és educació, jo en diria més aviat provocació. Tot ha d'incitar i remoure i quan aparegui un incís per treballar aquests instants màgics, s'han de fruit i deixar el treball concret per l'endemà.

Tornem una mica als projectes de Carrau Blau. A partir d'aquell primer projecte del riu Llobregat han sorgit moltíssims projectes nous, a un ritme de gairebé un per any...

Més aviat dos per any. Al 1981 va consistir en embolicar la foguera de Sant Joan. De fet, la pròpia foguera ja és un magnífic exemple de reciclatge popular, ja que de les deixalles se'n fa una festa. El que vam fer en el taller era recrear la festa i donar-li un sentit estètic tapant-la tota de blanc amb papers, de diferents mides, formes, i alguns

HISTÒRIA DE RECICLATGE

globus també blancs per rematar l'obra. El blanc, a la nit, es veia de lluny i quan es va encendre ho va fer amb una flama única. Va ser una obra efímera d'un enorme plaer estètic.

Un any més tard, el 1982, vàrem fer un homenatge a Picasso. Era l'any del seu centenari i Sant Just ho va celebrar, entre altres coses, guarnint els carrers amb caixes de cartró, de color blau i rosa, un clar referent al cubisme i a les èpoques rosa i blava del pintor. A més, recordo que en aquella època hi havia una dona gran, la Francisqueta, que dirigia els guarniments dels carrers, i el que vaig fer va ser convidar-la a ella i a l'Associació de veïns al taller, on els vaig plantejar la meua idea. La reacció va ser excel·lent: gran part del poble es va posar a recollir caixes, a dur-les al taller i a pintar-les. D'alguna manera, aquell col·lectiu de gent hi trobava un sentit, a fer caixes de color rosa i blau i la seva participació és una mostra de com a partir d'una idea es poden implicar molts col·lectius.

En aquest cas, sembla clar que el motiu d'aquesta activitat era el centenari de Picasso. Tots els projectes sorgeixen d'un motiu tan clar?

Bé, els motius per dur a terme un projecte poden ser molts. Sorgeixen d'una conversa, d'un record, d'una visió estètica, d'un problema, d'un esdeveniment cultural, de la celebració d'una festa... O bé, de la quotidianitat del taller. Per exemple, un dia, una nena va dur tres peixos dins d'una petita peixera i d'on van sorgir multitud de peixos dibuixats. Però, al final els peixos originals van morir. Aleshores, d'aquest fet va sortir la proposta de realitzar una peixera gegant dins del taller que a poc a poc va esdevenir un tros de mar on nenes i nens poden entrar-hi a pensar.

Alguns d'aquests projectes també sorgeixen de la imperiositat de la programació. Un any encara no teníem projecte i un dia tot passejant per la platja vaig recordar la dita "els catalans, de les pedres en fan pans". I cada pedra blanca en mans d'infants es convertí en un treball molt subtil, que més tard, a l'hora de l'exposició el vam combinar amb un material de reciclatge casolà de sabates velles convertint aquest últim en un interessant estudi i suggeriment de propostes. Amb tot plegat vàrem omplir tota l'escala de l'església de Sant Just, en un matí de festa.

Una combinació de material usat i de materials naturals...

Resulta molt interessant vincular aquests materials. El que t'ofereix la natura és impressionant, i a més implica que els infants, els seus pares i els col·lectius ciutadans s'hi apropin a través d'un projecte artístic. I és començar i no acabar: les fulles es poden recollir, les llavors es poden agafar, a l'estiu hi ha fruits que a l'hivern no els trobes... Al voltant dels productes naturals pots explicar moltes coses: tipus de terres, l'erosió de l'aigua, les plantes autòctones d'una regió determinada... D'alguna manera contínuament en el taller vinculem geografia, ciències naturals, creativitat i aprenentatge. El 1992, un projecte molt bonic fou el de fer servir plantes seques recollides a l'estiu i després reciclar-les i embolicar-les amb paper encolat amb la finalitat de pintar-les i transformar-les. I també en el 2003, la natura va ser la

HISTÒRIA DE RECICLATGE

protagonista a l'hora d'homenatjar Gaudí, arquitecte vinculadíssim amb les formes de la natura i a la seva rica i transformadora inspiració.

Quant a la utilització de materials usats, un que tothom té al seu abast són les ampolles de plàstic buides. Les recollíem a sacs i el 1997 van servir per aixecar **partes????** i realitzar personatges en una instal·lació futurista.

I amb les mateixes ampolles vas fer, posteriorment, un altre projecte.

Efectivament, l'any següent el 1998, els infants van reciclar aquestes mateixes ampolles d'aigua i van fer un drac al 1999. De fet, aquest reaprofitament és quelcom comú en gairebé tots els projectes del Carrau. El propi material ens incita a fer-ho. Així, també vàrem reciclar els trossos del dinosaure de color blanc que vàrem construir al 1993, pintant-lo de colors amb diferents tècniques.

Com podíem llençar aquells grossos volums de roba endurida i preparada per rebre la pintura? A part, d'aquest motiu també hi ha la idea de fons que les coses tenen un valor sentimental per la manera com han estat viscudes.

Un altre bon exemple és el quadre de la Joana, una nena que va morir i que és molt important en la història del Carrau Blau. Teníem una tela blanca molt gran on només hi havia escrit el seu nom en forma de cartell i vàrem idear un projecte segons el qual els infants hi dibuixessin al damunt però respectant la seva signatura. Vam decidir el quadre en quadrícules i cadascú hi dibuixava intentant que el seu propi dibuix formés part del tros de grafia que li havia tocat, afegint però no esborrant cap fragment de les lletres de la Joana. Reciclar és també recollir les coses amb efecte i donar-li un sentit.

Però, com s'aconsegueix que els infants s'interessin per aquests materials reciclats, que s'hi inspirin?

Amb aquests materials és molt important la presentació. Si fas una instal·lació prèvia talment com un aparador, el nen i la nena s'hi pot acostar, interessar-se'n, preguntar i sens dubte d'aquest diàleg sorgeixen propostes. Les nostres explicacions el complementaran i evidenciaran la qualitat suggeridora del material i el d'una bona incitació a la creativitat.

Ara bé, no m'agradaria acabar aquesta entrevista sense fer esment del fet que en el taller amb tots aquests materials n'hi conviuen molts d'altres. Per una banda, tots aquells específics de l'activitat artística que portem a terme i que procurem que siguin propers a la professionalitat, no fent gaires distincions pel fet que siguin per a infants. Carbonet, cretes, pastels, tintes, anilines, oli, acrílic, ciment, cola, terres, pigments, vernissos... així, com també diferents suports, fustes, tela, plàstics, cartró... i els instruments de treball, pinzells, canya, pistola de silicona, cavallets... És, doncs, precisament la conjunció de tots aquests amb els de reciclatge el que propicia un bon treball.

El súmmum d'aquest procés de reciclatge és la instal·lació Mudances, sorgida de l'enderroc de l'edifici de Can Ginestar i del trasllat a la seu actual de Carrau Blau...

HISTÒRIA DE RECICLATGE

Sí, el projecte va començar quan em van comunicar que s'havia de tirar a terra el taller. Em va doldre molt, per tot el que significava i també pel seu sostre antic d'encavallades de fusta que li atorgava un aire de bohèmia artística molt motivadora. A més, Can Ginestar era un espai excel·lent. Aleshores, com que l'enderroc era inevitable, i allà dins convivia molts records, vam decidir no llençar res. Reciclar-ho tot per vendre-ho però sense diners pel mig. Els nens i les nenes entraven al taller, recollien el que volien, ho transformaven, ho reciclaven i inventaven una obra pròpia. Per a les festes del poble, vàrem instal·lar una mena de mercat a la plaça i tal i com es fa a les galeries d'art, si algú volia una obra li posava un gomet vermell amb la sola diferència que no havia de pagar res.

Volíem incidir en el fet que si a una persona li agradava una cosa i es feia càrrec de valorar-la i tenir-ne cura, d'alguna manera ja adquiria el dret a posseir-la. A més... què volia dir? Que per endur-se allò que els agradava, la gent del poble havia de mirar, voltar, escollir...

I encara hi ha unes totxanes que has fet servir diverses vegades en els últims anys...

Si, el mateix any de les instal·lacions Mudances, el 2002, vàrem reciclar unes totxanes que ja havien fet servir al taller pintant-les amb motius africans i convertint-les en un suport per a flors de paper retallat, al 2003 es convertien en llit en una instal·lació sobre somnis i, finalment, al 2004 coincidint amb les Festes de Tardor del poble, on cada any ocupem la plaça de l'Ajuntament reconvertint-la en un espai d'art dels infants, vàrem tornar a utilitzar-les totes pintades de blanc per fer la instal·lació Blanc sobre Blanc, en què rendíem un petit homenatge als infants morts a Ucraïna, a Breslan.

I ara, què està preparant?

Desgràciadament, els esdeveniments ens han portat durant dos anys consecutius a fer esment a dues desgràcies que no es podien obviar i encara que sembli mentida actualment estic reciclant euros. El voluntariat els dona i els infants del taller pinten onades gegants de tots colors que serveixen de suport per a les monedes adherides amb celo transparent. Les escoles i altres col·lectius també hi participen i amb tot aquest material realitzem una instal·lació amb el nom de l'Onada Solidària dins de la campanya Sant Just Desvern amb el sud-est asiàtic per ajudar la infància a través de l'Unicef.

Al mateix temps, també estic immersa en diversos projectes, un dels quals i en el qual tinc moltes esperances és Recrea, inspirat en el Remida de Reggio Emilia, un centre de reciclatge que també funciona com a magatzem de materials reciclats perquè les escoles els puguin anar a buscar i aprofitar. En aquest sentit, Recrea seria una gran oportunitat per estendre el que fem al Carrau Blau a cadascuna de les escoles, de manera que es convertissin en veritables centres d'art i d'experimentació per als infants i joves partint del reciclatge i d'atorgar a les coses usades, que tenen una vida que pot continuar.

HISTÒRIA DE RECICLATGE

Recrea seria, doncs, una manera de poder generalitzar aquesta cultura. Però, al llarg de tots aquests anys, des de la primera instal·lació al 1979 i fins avui, tots els projectes que s'han realitzat al Carrau Blau han estat fruit, en part, del teu esforç personal. En aquest sentit, què caldria per a poder endegar una iniciativa com Recrea?

En primer lloc, i des de la meva experiència, és absolutament imprescindible un magatzem on es poguessin acumular les coses que portessin els infants i les famílies, els objectes recollits a la indústria, els materials de la natura i les coses que es reutilitzen d'una altra obra d'art. En segon lloc, i per ser molt breu, caldria articular un sistema de recollida de tots aquests materials. Els ajuntaments s'hi haurien d'implicar, com molts cops ha fet l'Ajuntament de Sant Just. Tenen els mitjans –per exemple, tenen centres cívics que podrien acollir una estructura com aquesta-, per tant és una qüestió de voluntat política.

A Reggio, on s'inspira Recrea, compten amb una enorme complicitat de la ciutadania. Creus que aquí seria difícil d'aconseguir?

Si et refereixes a gent per treballar-hi, la resposta és que el voluntariat cada cop és més difícil d'aconseguir. A nivell d'implicació més general de la ciutadania, caldria que el centre en qüestió arribés a formar part dels rituals de costum de les persones. De fet, diria que a nivell popular les coses que es fan bé són les que comporten un ritual que s'afiança a través de la repetició any darrera any que si bé poden caure en el perill d'un cert tancament cultural és relativament fàcil dinamitzar-los si es compta amb un equip de persones que hi participin amb un cert criteri i donin un sentit a l'activitat alhora que cohesionen la gent al seu voltant.

Però, com es podria fer arribar aquest recurs a les escoles?

Des del meu punt de vista, hi ha dues possibilitats molt clares: la primera és formar els mestres en aquests principis del reciclatge i de la creativitat artística, i segona fer tallers al propi centre Recrea perquè les escoles hi vagin passant. Com a mínim, en una primera fase, penso que és millor el ritual del taller, tot i que després s'hauria d'entendre aquesta manera de treballar a les escoles, justament com passa a Reggio emilia, on tota l'escola, cada escola és un taller.

El model serien, com has dit, les escoles de Reggio Emilia...

Reggio Emilia és un final, un objectiu. L'Associació de mestres Rosa Sensat m'ha donat a conèixer aquest centre i la seva ideologia. Un ideal de com es percep Reggio Emilia, de com tot pot funcionar conjuntament. Tallers on s'escolta els infants, escoles que explorin la seva creativitat i es permetin anar descobrint i afiançant en les seves possibilitats. Perquè si treballen en una idea i estan oberts i sense prejudicis a poder escoltar i a poder ensenyar, aprenem tots, aprenen els infants i també els mestres. Perquè cada idea és com un tronc amb moltes branques, i cada branca és un món ric i ple de possibilitats.

HISTÒRIA DE RECICLATGE

En molts moments, en el treball diari al Carrau Blau, penso en la pedagogia del fundador de les escoles de Reggio, Loris Malaguzzi, i gaudeixo en pensar que algunes de les seves idees, tot i abans de conèixer el seu pensament, ja formaven part del nostre propi projecte pedagògic, tal com l'acceptació i l'afecte als infants, l'ajut a progressar a partir d'ells mateixos, evitant tota avaluació comparativa, els projectes oberts que es basen en l'experimentació, tot manipulant, escoltant, inventant de nou i fruit de les descobertes.

Ara bé, el seu mestratge va molt més enllà. Moltes vegades en el taller, se'ns presenta com un ideal que ens encoratja. La veu de l'infant i el nostre ressò del que sabem i del que som a poc a poc, ens anirà marcant les pautes del difícil art d'ensenyar i aprendre.